

В.О. Туманський, О.Г. Алексєєв

ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН В МЕДИЧНИХ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ III-IV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Запорізький державний медичний університет

Ключові слова: законодавство з охорони здоров'я, правова навчальна дисципліна, правове регулювання професійної діяльності лікаря та провізора

Здійснено теоретичне обґрунтування впровадження в навчальний процес правової навчальної дисципліни, яка б відповідала сучасним вимогам становлення України як правової держави і Національній програмі правової освіти населення та урахувала основні положення Болонського процесу. Запропоновано впровадження комплексної навчальної дисципліни "Правове регулювання професійної діяльності лікаря та провізора" на базі існуючих правових курсів у медичних (фармацевтичних) ВНЗ.

Ділова кваліфікація медичних та фармацевтичних працівників, чітке виконання своїх прав та обов'язків передбачає добре знання та органічне сприйняття ними основних положень чинного законодавства, в першу чергу правових норм, що регулюють їх професійну діяльність. Без чіткого знання своїх професійних прав та обов'язків працівник галузі охорони здоров'я може мати суттєві ускладнення, а інколи допускати помилки, які навіть можуть кваліфікуватися як протиправні дії.

Актуальність дослідження. В умовах переходу до ринкових відносин та реформування галузі охорони здоров'я постійне підвищення рівня правових знань медичних та фармацевтичних працівників набуває особливо важливого значення та потребує удосконалення організації викладання правових дисциплін в вищих навчальних закладах МОЗ України.

Зважаючи на це, серед міжнародних актів привертає увагу Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, яка одними із основних напрямів співробітництва Сторін визначає освіту та підготовку з питань охорони здоров'я, з метою поліпшення їх рівня та безпеки працівників [1].

Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу визначено основні положення з входження України в європейський правовий простір [2]. Відповідно до неї, інтеграційний процес полягає, з одного боку, у впровадженні європейських норм і стандартів у освіті, науці і техніці України, а з іншого – у поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у країнах ЄС. Такі заходи мають сприяти підвищенню в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграції нашого суспільства до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища. Одним із пріоритетних завдань по забезпеченню інтеграції України до ЄС визначено – *перегляд навчальних програм правової освіти з метою їх адаптації до програм ЄС.*

Спільною стратегією, схваленою на Гельсінкському саміті, Європейська Рада підтримала процес еко-

номічних перетворень в Україні та поступового наближення законодавства України до законодавства ЄС у визначених пріоритетних сферах [3].

Державна політика України відносно адаптації національного законодавства є складовою частиною правової реформи, спрямованої, зокрема, на *забезпечення єдиних підходів у підготовці кваліфікованих спеціалістів*, в тому числі, в галузі охорони здоров'я та життя людей [4].

Вирішення цих та інших задач на шляху євроінтеграції України неможливе без підвищення рівня правової підготовки населення. З огляду на це, в Україні затверджено Національну програму правової освіти населення [5]. Її метою є підвищення загального рівня культури та вдосконалення системи правової освіти населення, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, формування у них поваги до права. Серед шляхів її реалізації робиться наголос на органічному *поєднанні правової освіти з вищою освітою*, наданні правової освіти навчальними закладами як державної, так і інших форм власності.

Одним з офіційних документів щодо організації управління персоналом на підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності та видів економічної діяльності в Україні є Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників [6]. У його Випуску №78 "Охорона здоров'я" визначено, що керівники, професіонали (лікар, провізор) та фахівці даної галузі повинні в певному обсязі володіти знаннями з *Конституції України; основ державного управління; концепції розвитку охорони здоров'я населення України; основ міжнародного та європейського законодавства з питань охорони здоров'я; основ чинного законодавства про охорону здоров'я та нормативно-правових актів, що регламентують діяльність органів управління та закладів охорони здоров'я; основ права в медицині, у тому числі трудового права; практики застосування законодавства в межах своєї компетенції; прав, обов'язків та відповідальності лікаря (провізора)* [7].

Таким чином, через кваліфікаційні вимоги до відповідних професій державою визначено, по-перше, необхідність та обов'язковість правових знань у працівників всіх рівнів галузі охорони здоров'я, а по-друге, визначено предмет та обсяг таких знань.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 р. № 14 "Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми "Здоров'я нації" на 2002-2011 роки" [8], МОЗ України здійснені організаційні заходи з розробки навчальної програми "Медичне право" [9]. Одночасно Міністерство запропонувало вищим навчальним закладам висловити свою думку щодо доцільності введення в навчальний план спеціального курсу "Права людини у сфері охорони здоров'я та медичної діяльності", з метою навчання майбутніх медиків основоположних прав людини і необхідності їх дотримання під час здійснення своєї професійної діяльності [10].

На даний час, відповідно до Навчальних планів підготовки фахівців за спеціальностями "фармація" [11], "лікувальна справа", "педіатрія", медико-профілактична справа" [12] та "стоматологія" [13], у Запорізькому ДМУ передбачено викладання таких спеціальних навчальних курсів: "Основи права" (на 1-му курсі фармацевтичного, стоматологічного та медичного (лабораторна діагностика) факультетів), "Судова медицина, медичне законодавство" (на 4-му курсі медичного та стоматологічного факультетів) та "Фармацевтичне законодавство" (на 4-му курсі фармацевтичного факультету). Поряд з названими, окремі питання правового регулювання охорони здоров'я розглядаються в навчальних дисциплінах "Менеджмент і маркетинг у фармації" та "Організація лікарського забезпечення амбулаторних та стаціонарних хворих в умовах ринку" (на 4-му та 5-му курсах фармацевтичного факультету), а також "Соціальна медицина, організація охорони здоров'я" (на 4-му та 5-му курсах медичного факультету)" та інших.

Враховуючи ініціативу Міністерства охорони здоров'я, доцільно звернути увагу на деякі аспекти запропонованої навчальної дисципліни "Медичне право".

- По-перше, на сьогодні відсутня, як така, офіційна систематизація законодавства з охорони здоров'я, а відтак і галузь – *медичне право*;

- По-друге, "Медичне право", як навчальна дисципліна, прийнятна для навчальних закладів юридичного спрямування, що готують фахівців за спеціальностями правознавство або правозастосування, так як її предметом повинно бути (за аналогією з іншими правовими дисциплінами) саме *медичне право* у всіх його проявах: галузі права, системи законодавства, науки тощо;

- По-третє, для навчальних закладів МОЗ України потрібна прикладна навчальна дисципліна, яка, відпо-

відно до кваліфікаційних характеристик професій в галузі охорони здоров'я, повинна дати первинні знання та навички щодо організації професійних дій медичних та фармацевтичних працівників на основі чинного законодавства.

Зрозуміло, що правова захищеність працівників сфери охорони здоров'я залежить як від наявності відповідної нормативно-правової бази, так і від правової освіти самих працівників, від знання ними прав та обов'язків як власних, так і пацієнтів. Зважаючи на це, більш прийнятною та такою, що відповідає кваліфікаційним характеристикам професій в галузі охорони здоров'я, може бути навчальна дисципліна під назвою "*Правове регулювання професійної діяльності лікаря та провізора. За науково-теоретичним визначенням, правове регулювання*" – це здійснюване державою, з урахуванням досягнутого рівня суспільного розвитку, упорядкування суспільних відносин в різних сферах життєдіяльності суспільства шляхом їх юридичного закріплення, охорони і розвитку при допомозі використання правових норм та сукупності інших правових засобів [14].

Мета навчальної дисципліни. На основі розкриття суті та соціальної ролі таких взаємопов'язаних та взаємообумовлених суспільнозначущих явищ як "держава", "право" та "законодавство" сформуувати у осіб, які навчаються в вищих навчальних закладах МОЗ України, прикладні знання та практичні навички з питань правового регулювання професійної діяльності лікаря і провізора та захисту їх прав і інтересів.

Предмет навчальної дисципліни:

- поняття, суть та соціальна роль держави, права та законодавства;
- права та обов'язки громадян з охорони здоров'я;
- правове регулювання професійної діяльності медичних та фармацевтичних працівників;
- юридична відповідальність працівників галузі охорони здоров'я та правовий захист їх професійних прав і інтересів.

Завдання

1. Сформуувати у осіб, які навчаються на додипломному та післядипломному етапах у вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, стійкі правові знання відносно:

- розуміння суті та соціальної ролі держави, права та законодавства;
- прав та обов'язків громадян з охорони здоров'я;
- своїх професійних прав та обов'язків на основі чинного законодавства;
- характеру та механізму правової відповідальності за результатами своїх професійних дій;
- механізму захисту своїх професійних прав і інтересів.

2. Разом з тим, залучити студентів, слухачів, курсантів та практичних працівників галузі до постійної роботи над вдосконаленням нормативно-правової основи та практики правового регулювання охорони здоров'я населення, в тому числі, професійної діяльності працівників.

Дана дисципліна повинна складатися із декількох розділів (модулів).

1. Основи права. Поняття, суть та соціальна роль держави, права та законодавства. Права та обов'язки громадян з охорони здоров'я. Професійні права та обов'язки медичних і фармацевтичних працівників за чинним законодавством. Загальна характеристика юридичної відповідальності. Загальна характеристика механізму правового захисту.

Доцільно викладати на молодших курсах. Отримані знання повинні стати базою правового світогляду студентів, забезпечити ефективне сприйняття в процесі навчання більш спеціалізованих правових знань.

2. Правове регулювання професійної діяльності лікаря та провізора.

Суть, зміст та механізм правового регулювання медичної та фармацевтичної діяльності на основі чинного законодавства. Нормативно-правове забезпечення професійної діяльності з охорони здоров'я за конкретними напрямками. Державний контроль в галузі охорони здоров'я. Юридична відповідальність за професійними напрямками охорони здоров'я. Механізм правового захисту професійної діяльності в галузі охорони здоров'я.

Вбачається за необхідне викладати на старших курсах вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладів в розрахунок на осіб, які зрозуміли суть і соціальне призначення своєї професії та готуються до самостійної практичної роботи.

Саме на цьому етапі, найбільш ефективними для вивчення будуть питання лікарської помилки, інформованої згоди пацієнта, страхової медицини, питання біоетики, контролю лікарських засобів та їх реклами, раціонального використання лікарських препаратів тощо.

3. Проблематика поточного правового регулювання охорони здоров'я та юридичної відповідальності.

Науково-теоретичні питання з поточних проблем правового регулювання та юридичної відповідальності в галузі охорони здоров'я. Практика (рекомендації) вирішення поточних питань правового регулювання та юридичної відповідальності в галузі охорони здоров'я.

Передбачається його викладання на етапі післядипломної освіти, з урахуванням професійного досвіду слухачів та поточних питань з їх професійної діяль-

ності, а також практики правозастосування, з якими вони зіткнулися.

ВИСНОВКИ

1. Зміст правової освіти у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах III-IV рівня акредитації має бути зорієнтований на формування знань, умінь та навичок відповідно до державних стандартів, визначених кваліфікаційними характеристиками професії лікаря та провізора.

2. Навчальний процес з правової освіти лікаря та провізора доцільно реалізувати в рамках єдиної, наскрізної, модульної, прикладної навчальної дисципліни, що складається з двох розділів додипломної освіти і одного розділу післядипломного професійного удосконалення спеціалістів, на основі як уже передбачених навчальними планами, так і запропонованих МОЗ України нових спеціалізованих курсів та дисциплін правового змісту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами - членами: Міжнародний акт // Офіційний вісник України. - 2006 р. - № 24. - С.203.
2. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ // Офіційний вісник України. - 1998. - №24. - С.3.
3. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України: Міжнародний акт// Загальне законодавство: АПС Управління комп'ютеризованих систем апарату ВР України. - 2008. - <http://portal.rada.gov.ua>
4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон// Урядовий кур'єр. - 2004. - № 74.
5. Про Національну програму правової освіти населення: Указ// Офіційний вісник України. - 2001. - № 43. - С.36.
6. Про затвердження Випуску 1 "Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності" Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників: Наказ Мінпраці і соцполітики від 29.12.2004р. № 336// -2004. -<http://www.mlsp.gov.ua>
7. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників системи охорони здоров'я. Випуск 78 "Охорона здоров'я": Наказ МОЗ// Нормативно-директивні документи МОЗ. - 2002. -<http://mosdocs.kiev.ua>
8. Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми "Здоров'я нації" на 2002-2011 роки: Постанова КМУ//Офіційний вісник України. -2002. -№9. -С.30.
9. Про створення робочої групи щодо розробки навчальної програми та удосконалення викладання навчальної дисципліни "Медичне право" у вищих медичних навчальних закладах: Наказ МОЗ України № 391-адм від 05.12.2007р.
10. Лист Міністерства охорони здоров'я України № 08.01-22/2250 від 16.10.2007р.
11. Про затвердження та введення нового навчального плану підготовки фахівців за спеціальністю "фарма-

- ція": Наказ МОЗ // Нормативно-директивні документи МОЗ.-2004.-<http://mosdocs.kiev.ua>
12. Про затвердження та введення нового навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст" кваліфікації "лікар" у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації України за спеціальностями "лікувальна справа", "педіатрія", "медико-профілактична справа": Наказ МОЗ//Нормативно-директивні документи МОЗ.-2005.- <http://mosdocs.kiev.ua>
13. Про затвердження та введення нового навчального плану підготовки фахівців за спеціальністю "стоматологія": Наказ МОЗ //Нормативно-директивні документи МОЗ.-2003.-<http://mosdocs.kiev.ua>
14. Васильев А.С., Иванов В.В., Притченко Р.С. и др. Теория права и государства: Учебник. Издание второе.- X.: ООО "Одиссей".-2007.-480 с.

Надійшла 15.01.2008р.

V.A. Tumanskiy, A.G. Alekseev

Об организации преподавания правовых дисциплин в медицинских и фармацевтических учебных заведениях III-IV уровней аккредитации

Осуществлено теоретическое обоснование внедрения в учебный процесс правовой учебной дисциплины, которая бы соответствовала современным требованиям становления Украины, как правового государства и Национальной программе правового образования населения, а также учитывала основные положения Болонского процесса. Предложено внедрение комплексной учебной дисциплины "Правовое регулирование профессиональной деятельности врача и провизора" на базе существующих правовых курсов в медицинских (фармацевтических) ВУЗах.

Ключевые слова: *законодательство по охране здоровья, правовая учебная дисциплина, правовое регулирование профессиональной деятельности врача и провизора*

V.A. Tumanskiy, A.G. Alekseev

The organization of Law teaching practical subjects at the medical and pharmaceutical department III-IV levels of accreditation

We have realized the theoretical ground on the law practical subjects. It is suitable for Ukrainian demands (like country with the Law Code), National Law teaching programme which are based on the Bolonsky prosses. We have carried out the complex teaching programme "Law Code of professional activity of doctor and pharmaceutics regulation" at the medical (pharmaceutical) university Law causes.

Key words: *Law Code of Health Care; Law Code lake the Studying discipline; Law Code of professional activity of doctor and pharmaceutics regulation*

Відомості про авторів:

Туманський В.О., д.мед.н., професор, завідувач кафедри патологічної анатомії та судової медицини з основами права ЗДМУ;

Алексеев О.Г., провідний спеціаліст юридичного відділу Запорізького державного медичного університету.

Адреса для листування:

Алексеев Олександр Германович, 69035, м. Запоріжжя, пр. Маяковського, 26, ЗДМУ, юридичний відділ.

Тел.: (0612) 34-74-12